

BOEKRESENSIES

Walter Brueggemann, *The message of the Psalms. A theological commentary*, Minneapolis 1984 (Augsburg Old Testament Studies), 205 pp. Prys nie vermeld nie.

Walter Brueggemann, professor aan die Columbia Theological Seminary, Decatur, Georgia is bekend vanweë sy sosio-politese benadering tot die Ou Testament. Hy werk tradisie-histories en het 'n bi-polêre benadering in die sin dat hy twee basiese tradisiestrominge in die Ou Testament identifiseer: dié stem van die *status quo* wat die bestaande strukture wil legitimeer en andersyds die protesstem van diegene wat die mag in die hande wil kry.

In hierdie boek oor die psalms beweeg hy basies langs dieselfde lyne. Brueggemann sê dat hy in 'n poging om "postcritical" te wees die psalms op 'n pastorale manier wil aanwend. Hy soek na 'n korrelasie tussen algemeen menslike ervarings ("those experiences common to us") en die geloofstryd soos wat dit in die psalms na vore tree. Hy gebruik hoofsaaklik 'n vormkritiese benadering van Gunkel in die bestudering van die psalms. Ten einde sy doelwit te bereik, kom hy met 'n skema van oriëntasie-disoriëntasie-heroriëntasie ("new orientation") wat hy op die psalms toepas. Die volgende aanhaling (p. 19) vat sy hele benadering saam: "It is suggested that the Psalms can be roughly grouped this way, and the flow of human life characteristically is located either in the actual experience of one of these settings or is in movement from one to another. By organizing our discussion in this way, we propose a correlation between the gains of critical study ... and the realities of human life (known to those who most use the Psalms in a life of prayer.)"

Onder die *oriëntasie-psalms* behandel hy dié waarin daar dankbaarheid vir voortgesette seën bly; psalms waarin daar dank betoon word vir die behoud van die *status quo*, die goeie orde, die standvastigheid van die skepping en die betroubaarheid van Jahwe (bv Ps 145, 104, 33 ens). Onder die *disoriëntasie-psalms* behandel hy die waaruit lyding, pyn, swaarkry, dood en ontnugtering blyk. Hier gee hy veral aandag aan die klaagpsalms. Onder *heroriëntasie* behandel hy die psalms waaruit die nuwe gawes van die Here blyk nadat die disoriëntasie en wanhoop in hoop en donkerte in lig verander het en alles nuut geword het. Hier word veral dank-, lof- en vertrouenspsalms bespreek.

Brueggemann het 'n skitterende stuk werk gelewer. Hy slaag werklik daarin om die psalms pastoraal toeganklik te maak. Enige een wat oor die psalms wil preek, sal in dié boek meer as 'n handige hulpmiddel vind. Kritiek wat uitgespreek kan word is dat die sosiologiese paradigma (oriëntasie-disoriëntasie-heroriëntasie) tog 'n beperkende effek het: Enersyds daarin dat die psalms wat behandel word tot 'n mate in 'n dwangbuis geforseer word en daar op die ou end maar feitlik dieselfde boodskap uit al die psalms na vore tree; andersyds werk Brueggemann eklekties in dié sin dat hy slegs die psalms uitkies wat by sy skema inpas. Brueggemann het dus eintlik geweet wat hy wou sê voordat hy na die psalms toe gekom het.

W S Prinsloo

F Sadowski S.S.P. (red), *The Church Fathers on the Bible*, Alba House, New York 1987, 306 pp. Prys 14.95 dollars.

Die redakteur wat behoort aan die Society of St. Paul het hier 'n seleksie van 'n aantal vertalings van vroeg-Christelike skrywers oor aspekte van die Bybel byeengebring. Die skrywers waarvan hy gebruik maak is Justinus die Martelaar, Irenaeus, Hippolitus, Clemens van Aleksandrië, Julius Africanus, Origenes, Dionisius van Aleksandrië, Eusebius

van Caesarea, Augustinus, Hieronimus en Socrates Scholasticus. Daarnaas is daar ook 'n uittreksel uit die Anti-Marcionitiese proloog tot die Evangelies en die Kanon van Muratori. Die vertalings wat hy gebruik, is reeds bestaande vertalings wat hy individueel van 'n kort inleidende agtergrond voorsien.

Die tekste handel hoofsaaklik oor die kerkvaders se beskouinge oor die outeurskap van die Bybelboeke, die redes waarom sommige van die boeke in die kanon hoort en ander geskrifte apokrief is en daar word heelwat wetenswaardighede oor die Bybelskrywers deur die kerkvaders verskaf. In sy inleiding tot die boek bied die redakteur geen regverdiging vir sy keuse van die uittreksels nie en meld net dat kerkvaders soos Tertullianus, Cyprianus en Athanasius uitgelaat word. Die vertalings wat Sadowski gebruik, is op twee uitsonderings na dié uit die Ante-Nicene Fathers en Nicene and Post-Nicene Fathers. Beide hierdie twee reekse het vir die eerste keer in die vorige eeu verskyn en mens wonder waarom nie van meer moderne vertalings gebruik gemaak is nie.

Die tekste bied baie interessante en leersame leesstof. Die rede waarom daar vier Evangelies is, aldus Irenaeus, is omdat daar vier windstreke is. Irenaeus verskaf ook baie interessante gegewens oor die naam van die Antichris en hy noem verskeie betekenisse wat aan die syfer 666 gegee is. Waarom is daar 150 psalms? Volgens Hippolitus is die getal 50 'n heilige getal en nou het ons driemaal (vir die Vader, Seun en die Heilige Gees) vyftig psalms. Clemens van Aleksandrië het bereken dat daar 5784 jare 2 maande en 12 dae verstryk het vanaf Adam tot die dood van keiser Commodus (192 n.C.). Clemens vermeld ook verskillende menings oor die geboortedag van die Here Jesus nl. 20 Mei en 19 of 20 April. Julius Africanus het op vindingryke wyse probeer om die twee geslagslyste van Jesus in die evangelies te harmonieer. Daar is 'n lang uittreksel uit Origenes oor die allegoriese uitleg van die Skrif. Augustinus behandel verskillende Bybelvertalings en het die Septuaginta as net so geïnspireer beskou as die Bybel. Hieronimus skrywe oor die beginsels van die vertaalkuns en wys daarop dat die betekenis weergegee moet word en nie bloot die woorde nie.

Ten slotte gee Sadowski aan die einde kort lewensketse van die skrywers wie se werke hy gebruik het met nuttige verwysings na die jongste literatuur oor die kerkvaders en die vertalings van hul werke. Hierdie bibliografie bestaan byna uitsluitlik uit verwysings na Engelse literatuur. In die lewensketse oor Origenes is Sadowski baie simpatiek gesind teenoor die kerkvader en doen sy bes om te motiveer waarom Origenes nie so streng deur die latere kerkvaders veroordeel moes word nie. Hy wys op Augustinus se foute en veral op die feit dat juis dié gedagtes van die kerkvaders eeue lank in die kerk nagevolg is, veral sy siening van seksualiteit en die reg van die staat om gelykvormigheid in godsdiens af te dwing.

'n Ander redakteur sou miskien ander tekste gekies het maar gegewe sy keuse is die voorhande boek nuttig ook vir die kerklidmaat wat daarin belangstel om te weet wat die kerkvaders oor die Bybel gedink en geskrywe het. In 'n tyd waarin die oorspronklike tale Latyn en Grieks vir baie ontoeganklik is, is hierdie 'n nuttige hulpmiddel. Vir die teoloog is dit natuurlik van groot belang.

C F A Borchardt

S Fowler, *The Christian's social calling* (IRS F2 no 38) Potchefstroom 1987, 72 pp. Prys R6,00

Die skrywer is 'n Australiër wat oor 'n periode van meer as twaalf jaar verskillende opstelle oor bepaalde temas geskrywe het, en dit hier saamvat in een bundel. In die eerste opstel handel hy oor die humaniteit in die 20ste eeu. Hy kies vir 'n relasionele benadering ipv 'n substansiële of 'n strukturele. Drie verhoudinge of bande onderskei hy dan: dié van die ver-

houding tot die omgewing, die verhouding tot die mens, en die verhouding tot 'n beslissende betekenisbron. Lg. mag nie staties opgevat word nie, maar dinamies afhange van die situasie waarin mens verkeer. In 'n vry skeppende reaksie op die verhoudinge waarin die mens staan bepaal hy dan sy wese. Die tweede handel oor die evangelie en die sosiale strukture. Hy wys die persoonlike morele model maar ook die koninkryksmodel van die hand. Eersgenoemde het te weinig invloed op die samelewing, en laasgenoemde miskien die antitese. Hy kies vir 'n aktiewe lewe uit die evangelie. Ten slotte handel hy oor die betekenis van die skepping, binne die kader van diemens se sosiale roeping.

Ek het nêrens in die werk iets teengekom waarteen ek op Gereformeerde gronde ernstige besware het nie. Wat nie beteken dat daar nie leemtes aan te wys is nie. My probleem is egter dat hier nie baie oorspronklik en diepgaande analises en oplossings aangebied word nie. Die geheel is net te bolangs om werklik te bevredig.

J A Heyns

P D Strauss, *Vernuwers en verwoesters*, NG Kerkboekhandel, Pretoria 1987, 15 pp. Prys 95 sent

In hierdie pamflet sê ds Strauss waardevolle dinge oor die kerk en wat hy noem Hoofletter-Vernuwers. Dit is mense wat hulle beywer vir vernuwing in die kerk maar in die proses nie alleen die kerk begin kritiseer nie, maar ook gebruik maak van en saamwerk met buitekerklike organisasies.

Terwyl hy hom uitspreek ten gunste van vernuwing, en prinsipiël geen besware het teen buitekerklike organisasies, waarsku hy teen ontaarding. In beginsel kan daar nie besware wees teen die standpunt van die skrywer nie. Wat hy sê kan inderdaad leiding gee. Tog meen ek dat 'n vertrekpunt vanuit die koninkryk van God, en 'n duidelike omskrywing daarvan kon bygedra het tot 'n duideliker funksie van die kerk in sy afgrensing teenoor en in sy samewerking met buitekerklike organisasies.

J A Heyns

Bernard Lategan, Johann Kinghorn, Lourens du Plessis, Etienne de Villiers, *Die keuse vir 'n inklusiewe demokrasie*. 'n Uitgawe van die Sentrum vir Hermeneutiek, Universiteit van Stellenbosch 1987, 34 pp., geen prys vermeld nie.

In samewerking met verskillende ander gespreksgenote — ook oor die kleurgrens — word hier die resultaat aangebied van ernstige nadenke oor toepaslike gemeenskapswaardes vir Suid-Afrika.

Die eerste deel van hierdie goed geskrewe en duidelik geformuleerde brosjure, handel oor begrippe soos menslike gelykheid, menslike eenheid en interafhanklikheid, menslike vryheid, sosiale toerekenbaarheid en menslike regering. Genoemde perspektiewe, so meen die skrywers, kan alleen in 'n vrye, inklusiewe demokrasie beliggaam word. Daaronder word konkreet verstaan 'n herverenigde enkele staat, waarin burgerskapregte nie bepaal word op grond van ras of etniese afkoms of stamverband nie, algemene volwasse stemreg, lojaliteit van almal, leiers wat periodiek deur die meerderheid verkies word uit 'n plurale politieke spektrum en kruiskontroles binne die enkele stelsel.

Met verskillende omskrywinge en gedagtegange kan ek my vereenselwig. Die vraag kom net op of die inklusiewe demokrasie, soos hier omskrywe word, werklik die enigste stelsel is waarin die genoemde waardes beliggaam kan word. Na my oordeel word hier te min gemaak van die feit dat die mens 'n individuele en 'n sosiale wese is, en dat daar dus ook individuele en groepsregte bestaan. As daar gepleit word vir die vryheid van assosiasie

is daar nie ook 'n saak uit te maak vir die beskerming van die groepsverband wat die resultaat is van die vrye assosiasie nie? Maar kan hierdie groepbeskerming binne die hier omskrewe inklusiewe demokrasie nog gehuisves word? Hier vind dus na my mening 'n oorspanning plaas van die individuele ten koste van die sosiale. Daarmee impliseer ek nie dat die groepsbeskerming eksklusief van aard hoef te wees nie, maar die feit van sy bestaan en die moontlikheid van sy funksionering behoort struktureel erken te word. Anders gestel: moet ons praat van 'n inklusiewe demokrasie of van 'n oop demokrasie? Dit is die moeite werd om hierdie geskrif ernstig te bestudeer. Ook al sou mens nie in alles saamstem nie. Trouens, juis daarom!

J A Heyns

Venster op die universiteit. 'n Versamelwerk van verskillende skrywers en uitgegee deur die Instituut vir Reformatoriese Studie (F3 no 32), Potchefstroom 1987, 195 pp. Prys R15,00

Hierdie publikasie is uitgegee ter herdenking van die vyf-en-twintigjarige bestaan van die Instituut vir Reformatoriese Studie (1962 - 1987) aan die PU vir CHO.

Terwyl vroeëre publikasies van die Instituut bewustelik die betekenis van 'n Christelike benadering ondersoek het, word die aksent hier enigszins verskuif. Dit gaan nie primêr om 'n Christelike akademiese nie, maar om eerder reformatoriese te dink oor die bestaande. Dit beteken dat laasgenoemde nie sonder meer regverdig maar ook nie sonder meer veroordeel word nie. Daarby was die opdrag aan die medewerkers om na konkrete probleme te kyk en om dit in so 'n vorm te giet dat dit nie net akademiese sou wees wat daarin belangstel nie, maar almal wat by 'n universiteit betrokke is, dws ook die studente. Ek moet sê hierin het die skrywers uitnemend geslaag.

'n Historiese oorsig oor die universiteitswese, in die algemeen maar ook in SA, beroepsopleiding en onderrig, die bestuur van die universiteit, die gemeenskap van die universiteit, die gesag aan die universiteit, temas rakende die student, soos bv. sy studie, die universiteit en kultuur, die akademiese en politiek, dit alles is onderwerpe wat hier bespreek word. Soos in alle bundels is die bydraes nie almal ewe lank of ewe geslaagd nie, maar almal is ewe aktueel en probeer deurdring tot die kern van die saak. So word bv. ingegaan op die vraag of 'n universiteit etnies gebonde moet wees, bloot net omdat 'n bepaalde taal as voertaal gebruik word. Die taal is immers nie die totaliteit van die kultuur nie, daarby vereis die wese van die universiteit 'n bepaalde openheid wat hom die eksklusiewe toespitsing op 'n bepaalde etniese groep, net nie kan laat voltrek nie.

Twee kritiese opmerkinge wil ek graag maak. Ek sou iets van 'n samelewingsleer waarbinne die universiteit as 'n bepaalde samelewingsverband gesien kon word, as breë raamwerk verwelkom het. Dan meen ek dat die etiese dimensie van die wetenskap en die universiteit se verantwoordelikheid ten opsigte daarvan, ook uitgewerk kon gewees het. Nietemin wil ons ook hier die IRS gelukwens met sy prestasie van die verlede en hom alles van die beste toewens vir die toekoms.

J A Heyns

B J van der Walt (Red.), *John Calvin's Institutes, his Opus Magnum*, Proceedings of the second South African Congress for Calvin Research 31 July - 3 August 1984 (IRS F3 no 28), Potchefstroom 1986, 528 pp. Prys R30,00

Hierdie Calvynkongres het oor sy *Institusie* gehandel. Die eerste afdeling bevat die openingstoespraak deur prof A.D. Pont oor die boodskap van die *Institusie* en 'n biografie van Calvyn deur Jansie van der Walt.

Afdeling B handel oor die ontwikkeling en struktuur van die *Institusie*. Prof W.H. Neuser die groot Calvin-kenner van Münster het die ontwikkeling van die *Institusie* van die uitgawe van 1536 tot die uitgawe van 1559 geskets. Interessante feite kom aan die lig in hierdie bydrae en hy wys op verskillende invloede o.a. die van Luther se klein kategismus op die uitgawe van 1536. Die 1539-uitgawe noem Calvin self 'n kategismus en dit is gerig aan die kandidate in die heilige teologie. Die uitgawe van 1543 was geskrywe om die godsdiens te onderrig, die sedes te korrigeer en dwalinge te bestry. Die invloed van die godsdiensgesprekke met die Roomse teoloë in 1540/41 op hierdie uitgawe word aangedui, asook die uitbreiding in die hoofstuk oor kerk en kerkorde en die groot aantal aanhalings van kerkvaders. Uiteindelik vind ons die finale vorm van die *Institusie* met die uitgawe van 1559. Die 6 hoofstukke van die 1536-uitgawe het aangegroei na 80 en Neuser toon ook duidelik aan hoe Calvin sy stof herrangskik het en byna elke hoofstuk verbeter het. Neuser se artikel is baie geskik om die studie van die *Institusie* mee te begin.

Prof B.G. Armstrong van Georgia, V.S.A. het nogeens gekyk na die aard en struktuur van Calvin se denke volgens die *Institusie*. Baie verskillende temas is al beskou as die sentrale een in Calvin se teologie. Armstrong wys op Calvin se voorliefde om te skrywe wat 'nuttig en voordelig' is. Hy skrywe met die oog daarop om die heiliges geestelik op te voed. Teologie is nie 'n teoretiese saak nie maar prakties, vir die geestelike opbou van die gelowiges. Die algemene strekking en struktuur van Calvin se teologie is volgens Armstrong gebou op 'n hipotetiese of voorwaardelike basis. Hy het verskillende temas wat Calvin behandel, nagegaan en telkens aangetoon hoe die hipotetiese motief van begin tot einde in Calvin se denke figureer. Dit help om 'n balans te bewaar tussen die goddelike inisiatief en die menslike antwoord. So wys Calvin op wat die geval sou wees as die sonde nie gekom het nie. Die Woord het geen uitwerking tensy dit vergesel word van die werk van die Heilige Gees nie. Die voorwaarde van die verlossing is die uitoefening van die geloof – telkens vind ons die voorwaardesinne in Calvin se werke, ook in sy preke en Bybelkommentare. Armstrong meen dat hierdie siening 'n stimulus bied vir nuwe perspektiewe en navorsing oor Calvin.

Afdeling C handel oor verskillende persone wat invloed uitgeoefen het op Calvin. Prof W. Van't Spijker van Apeldoorn, Nederland, wys in 'n eerste lesing op Luther se invloed op Calvin. In 'n volgende artikel bespreek hy Bucer se invloed op Calvin se *Institusie*. Na 'n noukeurige analise van beide se werke, toon die skrywer aan dat die hervormers se groot raakpunt in hul pneumatologie was. Die mees karakteristieke trekke van die Calvinisme is te herlei na Bucer maar Bucer het dit aan Calvin te danke dat sy wesenlikste gedagtes in 'n vorm gegiet is wat hy nooit in staat was om daaraan te gee nie. In 'n volgende hoofstuk behandel prof F. Büsser van Zürich die invloed van Zürich (Zwingli en Bullinger) op Calvin se *Institusie* ten opsigte van die ware kennis van godsdiens as kennis van God en onself, die verbondsteologie, die siening van regering (teenoor die Anabaptiste) en die leer oor die Skrif (teenoor Rome). Prof P.C. Potgieter van die O.V.S. het Zwingli se invloed op Calvin ten opsigte van die nagmaalsleer bespreek.

In afdeling D word verskillende temas uit die *Institusie* behandel naamlik Calvin oor die gebonde wil deur prof L.F. Schulze van Potchefstroom, Calvin se siening oor die staat en politiek deur prof L.M. du Plessis van die Regsfakulteit in Potchefstroom. Prof B.J. van der Walt se bydrae handel oor die siening van die vrou en die huwelik in die middeleeue, by Calvin tot by ons tyd, terwyl prof R. Peter van Straatsburg se lesing oor Calvin se siening van die liturgie gegaan het. Prof W. Venter van die departement Ekonomie te Potchefstroom, wat 'n week na die afloop van die kongres oorlede is, se bydrae het oor Calvin se beskouing van die ekonomie gehandel. In die lang artikel word baie sake aangeraak onder andere die mens se houding ten opsigte van die materiële en die mens se roeping in dié verband en of mens rente kan vra van ander en die reg het om besittings te hê. Venter toon aan dat Calvin beklemtoon het dat mens eerlik en regverdig teenoor die naaste moet op-

tree en bowele daarna moet strewes om alles te doen tot eer van God.

Prof A.G.P. van der Walt hoogleraar in Latyn in Potchefstroom, het oor Calvyn en die prediking gepraat. Hy wys daarop dat daar geen aparte hoofstuk in die *Institusie* aan die onderwerp gewy is nie en dat Calvyn se siening uit verspreide opmerkings deur die hele *Institusie* afgelei moet word. Hy bespreek die aard en die inhoud van die prediking, die prediker, hoorders en die gevolge van die prediking. Baie interessante dinge word gesê oor die prediker, sy lewe, uiterlike roeping en die oplegging van hande wat 'n nuttige praktyk volgens Calvyn was. Dr G.C. Velthuysen het Calvyn se siening van die sakramente behandel en dr J.J. Steenkamp Calvyn en die staat waarin die reg van passiewe weerstand ook bespreek word. Dr J.H. Koekemoer het oor die kategese in die *Institusie* 'n bydrae gelewer en prof F.N. Lee van Australië 'n geskrewe bydrae oor Calvyn oor die skepping.

Afdeling E het oor die invloed van die *Institusie* gehandel, naamlik op John Knox deur prof V.E. d'Assonville van Potchefstroom, op die Engelse hervorming deur prof N.G. Garson, hoogleraar in Geskiedenis aan die Witwatersrandse Universiteit. Laasgenoemde toon aan dat die *Institusie* gebruik is in die teologiese opleiding aan die universiteite van Oxford en Cambridge en op dié wyse 'n rol gespeel het in Engeland deur die talle geestelikes wat aan genoemde universiteite studeer het. Ene Norton het in 1561 'n Engelse vertaling van die *Institusie* laat verskyn en dit het talle herdrukke belewe. Dr D. Sinnema se bydrae wat ook later skriftelik gelewer is, handel oor gereformeerde skolastiek en die sinode te Dordrecht (1618/19).

Afdeling F handel oor bibliografiese en historiese navorsing. Die baie bekende dr P. de Klerk van Calvin Theological Seminary, Grand Rapids, gee 'n oorsig oor navorsing oor Calvyn en Calvinisme en ten slotte is daar 'n weergawe van 'n uitstalling van die historiese dokumente wat te besigtig was tydens die kongres.

Oor die geheel gesien is dit 'n mooi en waardevolle boek wat mens kans gee om al die referate tuis deeglik te herkou en bestudeer. Dit het 'n gepaste buiteblad en is netjies gedruk. Met die oog op 'n moontlike herdruk wys ek op 'n paar drukfoute: bl. 39 (easily), 74 (governs), 92 (mean), 109 (calviniste), 109 (August Lang), 119 (reprobi), 121 iets het uitgeval na 'take in hand Calvin's', 123 (than), 125 (Ausführung), 140 (understatement). Dit is jammer dat die taalkundige versorging van 'n paar referate te wense oorlaat byvoorbeeld bl. 40 "is dealt in second time"; 92, 98, 99 'this hangs together'; 94 "fining them down"; 94 "Luther had for this brought a great christological depth"; 97 "being encompassed in the schema of law and gospel"; 100 "the God of sermons mourns"; 100 "he does not let God be suspended in his Word"; 121 "take in hand Calvin's"; 124 "reached the point where he was to say in his thoughts on". Vertaling behels ook 'n korrekte idioom en mens kan dadelik agterkom watter bydraes deur mense gelewer is wie se moedertaal Engels is. Terwyl hierdie boek vir die internasionale mark bestem is, moes meer aandag aan hierdie aspek bestee gewees het.

Die boek word hartlik aanbeveel en ek hoop dat dit deur ons teoloë sorgvuldig bestudeer sal word.

C.F.A. Borchardt

P B van der Watt, *Die Nederduitse Gereformeerde Kerk 1905—1975*, Deel 4, N.G. Kerkboekhandel, Pretoria 1987, 412 pp. Prys R30,00.

Hiermee die laaste (en lywigste) deel van die vierdelige boekreeks wat as doel het "om die verhaal van die Ned. Geref. Kerk aan te bied in 'n oorsigtelike beeld, waarin vanselfsprekend die belangrikste gebeure en onderliggende tendensies bygehaal en detailbeskrywing dikwels uit vrese vir 'n kroniekagtige opset vermy is". Reeds in sy intrede as hoogleraar het die skrywer op die probleme rondom die kontemporêre kerkgeskiedskrywing gewys maar daarvoor gepleit dat dit tog aangepak moet word en in hierdie boek 'n goeie

voorbeeld gestel van hoe dit wel gedoen moet word.

Weer eens slaag die skrywer voortreflik daarin om in sy indeling die kerk sentraal te stel. Die hoofstukke is tematies ingedeel en mens kry dus telkens 'n geheelbeeld van die gebeure. Die boek begin met die Raad van Kerke en die beskrywing van die eerste sinode van die Ned. Geref. Kerk in Oktober 1962. Hier mis ek wel die vermelding van die feit dat die naam van die Ned. Herv. of Geref. Kerk in 1957 herstel is na die Ned. Geref. Kerk in Transvaal. Dit word wel tussen hakies op bl. 174 vermeld. Die ontstaan en verloop van die Federale Raad van N.G. Kerke word vervolgens behandel en die gespanne verhoudinge tussen die lidkerke word feitelik geskets. Die skrywer wys op die feit dat die N.G. Kerk sonder raadpleging van die ander kerke van die Federale Raad sy bande met die Geref. Kerke in Nederland verbreek het om te illustreer hoe daar weinig tereg gekom het van onderlinge raadpleging soos die ander kerke ook daarna gedoen het.

Hoofstuk 2 beskrywe kortliks die Ned. Geref. Kerk in Rhodesië, Oos-Afrika, Suidwes-Afrika, Argentinië, Botswana en Swaziland. Dit is uiteraard oorsigtelik maar baie waardevol omdat ons daarmee 'n totale beeld kry van die uitbreiding van die Ned. Geref. Kerk en omdat aspekte van hierdie ontwikkelinge nie aan almal bekend is nie.

Die behandeling van die rassevraagstuk kom in die volgende hoofstuk aan die beurt. Die verloop van die Ned. Geref. Kerk se formulering van sy rassebeleid en die aandeel van die kerk in die wetgewing ten opsigte van aparte woonbuurtes, gemengde huwelike en aparte opvoedkundige inrigtings word duidelik uitgespel. Die uiteenlopende menings rondom die fundering van apartheid word goed weergegee en hoewel sommige miskien ander beklemtonings sou wou sien, word die verskillende standpunte goed weergegee. Diegene wat dit nie self beleef het nie, sal vandag tog 'n goeie voorstelling kan hê van wat die verskille tussen die teoloë was. Die gebeure by Cottesloe word ook objektief beskrywe en so ook die stigting van die Christelike Instituut. In die verband kon die skrywer terwyl hy die naam van W D Jonker genoem het in verband met Pro Veritate, tog daarop gewys het dat Jonker en ander nie later met die Christelike Instituut meegegaan het nie. Die verkeerde indruk mag hier gewek word want Jonker het in *Die Kerkbode* die bestaan van die Christelike Instituut prinsipiël bevestig. Van der Watt se oordeel dat die inisiatief van die N.G. Kerk in die jare na Cottesloe gedemp is en dat hy nie langer 'n leidende aandeel op die gebied van sosio-politieke hervorming gehad het nie (bl. 114) is helaas die treurige resultaat van die afloop van Cottesloe.

Hoofstuk 4 handel oor die ekumeniese verhoudinge, buite- en binnelands. Die langsame en moeisame samesprekings met die ander twee Afrikaanse kerke word deeglik bespreek en ons hoop dat Van der Watt se oordeel dat die arbeid nie tevergeefs is nie, in die toekoms waar mag blyk te wees.

Die bespreking van die teologiese opleiding kom in die volgende hoofstuk aan die beurt. Die groei van die Kweekskool op Stellenbosch word geskets met 'n volledige lys van al die dosente tot 1985. Die Sendinginstituut op Wellington, die Teologiese fakulteit aan die Universiteit van Wes-Kaapland en die Hugenote-kollege op Wellington word ook kortliks bespreek. Aan die Du Plessis-saak en die stigting van die Teologiese fakulteit in Pretoria word ook aandag gegee. Die beskrywing op bl. 173 van die Du Plessis-saak in die konteks van die stigting van die fakulteit in Pretoria kon in die lig van die voorafgaande behandeling van die saak heelwat korter gestel gewees het en wek die indruk dat die betrokke hoofstuk voor die oor Du Plessis geskryf is en toe by die latere redigering nie verander is nie. Op bl. 180 moet die voorletters P J Swart wees. Op bl. 181 is dit Du Rand wat beroep is in die plek van Combrinck en nie Botha nie. Op bl. 182 by Marais is dit 1954 - 1974. Die ontstaan van die fakulteit op Bloemfontein asook die verskillende Stoffberg-skole word geskets en daar is 'n volledige naamlys van die dosente wat baie nuttig is vir naslaandoeleindes.

Die volgende hoofstukke beskrywe die N.G. Kerk se aktiwiteite ten opsigte van ampsbediening en evangelisasie; informasie, publikasies en kommunikasie; sendingwerk-

saamhede; leer en aktuele sake; jeugarbeid en die diens van barmhartigheid. Die skrywer slaag op voortrefflike wyse daarin om op al die vertakkinge van die breë werksaamhede van die N.G Kerk te wys en die leser kom onder die indruk van die geweldige groot werk wat op talle terreine in die verlede gedoen is en steeds gedoen word.

Liturgiese gebeure kom in hoofstuk 9 aan die beurt en handel oor Afrikaans as kanseltaal en die gebeure in Graff-Reinet, die vertaling van die Bybel in Afrikaans, die kerklied in Afrikaans en ontwikkelinge rondom die kerkdiens onder andere die wyse van nagmaalviering en ten slotte kerkbou.

In hoofstuk 10 onder die opskrif die N.G. Kerk en die Afrikanervolk word baie kontensieuse sake aangesny. Wat die Rebelle betref meen ek tog dat dit as 'n rebelle gesien moet word eerder as bloot 'n gewapende protesbeweging hoewel sekere rebelleiers inderdaad net wou protesteer en nie as rebelle in die ware sin van die woord beskryf kan word nie. Van der Watt se beskrywing is baie nugter en hy kon baie skerper gewees het soos onder andere deur op die dubbelslagtige optrede by genls. Botha en Smuts te wys wat net bygedra het tot die grenslose verwarring wat geheers het. Die treurige gebeure rondom die stakings in 1922 gryp die leser in die hart aan. Die getalle op bl. 360 is 587 en nie 687 en op bl. 361 is dit ringsdebat in plaas van sinodale debat. Die betrokkenheid van die kerk by die twee wêreldoorloë word vertel. Interessant is dit dat die argument dat die oorlog teen Duitsland tot behoud van die Christendom is, verwerp is met die argument dat Christus self sy kerk en die Christendom in stand hou. Die kerk se bedrywigheid op kultuurterrein onder andere sy houding teenoor die Broederbond word ook aangeraak en ten slotte volg enkele opmerkings oor sy kwantitatiewe gestalte.

In bylaes word al die predikante wat in diens van sinodes met sinodale opdrag gestaan het, aangegee, al die inrigtings van die kerk opgenoem asook die moderature van die verskillende sinodes. Hierdie lysie is baie nuttig vir naslaandoeleindes.

Dit is dan kortliks die inhoud van 'n uiters interessante, lesenswaardige boek oor die geskiedenis van die Ned. Geref. Kerk vanaf 1905 tot 1975. Ander historici sou miskien hier en daar ander gebeure behandel het maar die feit is dat die keuse wat Van der Watt gedoen het 'n baie goeie oorsig bied oor die geskiedenis van verreweg die grootste kerk onder die blankes in Suid-Afrika. As mens die vier dele in hul geheel oorskou, is mens dankbaar vir hierdie voortrefflike, deeglike oorsig oor die gang van die N.G. Kerk in die geskiedenis van Suid Afrika.

Die aantal setfoute in hierdie boek is min maar met die oog op 'n herdruk stip ek ek hulle aan: bl 17 ouderling Loedolf, 116 regeringsvertegenwoordigers; nuwe fase; Manas Buthelezi, 129 Congregational, 132 in die aanhaling van Stonehouse het iets uitgeval, 138 sodanig, 144 Wm Nicol, 345 buitengewone, 354 in 1917 ontdek.

Mens mis die literatuurlyste wat aan die einde van elke hoofstuk in die eerste drie boeke verskyn het. Dit sal by 'n herdruk die waarde van die boek verhoog en so ook moet dit oorweeg word om 'n register in te voeg. Daar sal ander boeke oor die geskiedenis van die Ned. Geref. Kerk verskyn maar deur hierdie viertal boeke is die naam P B van der Watt in die Suid-Afrikaanse kerkhistoriese verewig. Mens sou wens dat hierdie vier dele ook in Engels vertaal kon word om sodoende die N.G. Kerk aan die wêreld bekend te stel.

C F A Borchardt

B J van der Walt (red), *Julle sal my getuies wees. Sending na mense in nood.* (IRS F3 no 29). Uitgawe van die Instituut vir Reformatoriese Studie, Potchefstroom 1987, 201 pp. Prys R12,00.

In die bundel is die referate opgeneem wat gelewer is by twee praktiese sendingkursusse wat die Geref Kerk gereël het te Dimbaza in 1984 en te Potchefstroom in 1986. Die inhoud is

dan ook prakties gerig op werkers en hulpkrigte wat in die praktyk van die sending staan. Juis die praktiese aard van die bundel maak dit nuttige leesstof vir mense wat by praktiese sendingwerk betrokke is of betrokke wil raak.

Die kursusse te Potchefstroom is aangebied deur mense wat sowel praktiese ervaring as teoretiese kennis het. Uit hulle bron van kennis en ervaring gee hulle dan ook nuttige inligting oor sake soos: die bearbeiding van plaaswerkers; toerusting van ampsdraers vir die sending; kategeese en jeugwerk; vroueklasse, plaasskole asook die gebruik van Bybelstudie en literatuur in diens van die sending.

'n Nuttige bydrae is gelewer deur prof J A van Rooy oor: "Afrika-wêreldbeskouing en wat die Bybel daarvoor sê". Prof van Rooy het ook al vroeër oor die Afrika wêreldbeskouing geskryf maar in hierdie bydrae skryf hy op 'n bevatlike, populêre en interessante manier wat ook vir die gewone leser insig gee in die agtergrond van gebruike soos lobola, voorouerverering, rituele moorde, Zombies, toordery, lewenskrag en genesing en onderlinge menslike verhoudinge. Telkens val die lig van die Skrif op die gebruike wat sowel krities as simpatiek bespreek word deur 'n kenner met baie jare van praktiese sendingervaring.

Ds A J du Plessis dink na oor die rol en toepassing van daadverkondiging as deel van evangelisering ('n begrip wat hy verkies bo "sending" vir die uitdra van die evangelie na buite).

Die bundel bevat ook die resultate en besluite van die bespreking in die werkgroepe.

By die Dimbazakonferensie het die klem geval op die aktivering en opleiding van gemeentelede, ampsdraers en predikante. Verder kry die verhouding van "ouere" tot "jongere" kerke tot mekaar aandag sowel as die sensitiewe saak van finansiële hulp aan die "jong" kerke.

Die bundel sluit af met 'n uitvoerige verslag van 'n inligtingstoer wat proff E J Smit (Registrateur) en B J van der Walt (Direkteur van die Instituut vir Reformatoriese Studies) van die Potchefstroomse Universiteit gemaak het deur Botswana, Zimbabwe, Zambië en Malawi. Besondere aandag word gegee aan die stand van die Christendom in sy verskillende vertakkings, aan teologiese opleiding en aan die oorblywende sendinguitdagings in die verskillende gebiede. Daar word ten slotte gewys op die uitdagings en verantwoordelikhede wat daar vir Christene uit Suid-Afrika in Afrika wag ten spyte van die beperkende feit dat Suid-Afrikaners nog slegs beperkte toegang het tot 10 van die 65 Afrikastate.

Vanweë die populêre aard van die bundel is daar nie van voetnotas of literatuurverwysings gebruik gemaak nie.

D Crafford

Lesslie Newbigin, *Foolishness to the Greeks. The gospel and Western culture*. William B Eerdmans, Grand Rapids 1986, 156 pp. Prys 7.95 dollars.

Newbigin, van huis uit 'n Gereformeerde, het vir feitlik 40 jaar as sendeling in Indië gewerk. Daar het hy onder andere deel gehad aan die totstandkoming van die bekende Church of South India (CSI), en het biskop geword in daardie verenigde kerk.

Vanaf die vyftigerjare het hy in breër ekumeniese kringe ook groot invloed uitgeoefen met 'n aantal rigtinggewende geskrifte. Nou, teen die aand van sy lewe, het hy na Brittanje teruggekeer waar hy as leraar in 'n sentraal-Londense gemeente werk. Hy kon nie anders as om hierdie gemeenskap met sending-oë te bekyk nie. Sy skokkende ontdekking was dat die ontwikkelinge van die afgelope eeue in Brittanje se gemeenskap tot stand gebring het

"not, as we once imagined, a secular society. It is a pagan society..." (p. 20)

Met 'n kragtoer deur die geskiedenis van denke dui hy aan dat hierdie situasie teweeggebring is deur wat ons kan saamvat as die proses van die Verligting (Aufklärung). Die essensie daarvan was dat daar 'n skeiding (digotomie) gekom het tussen 'n

"world of so-called objective facts that can be 'scientifically' known apart from any faith commitment on the part of the knower and a world of beliefs that are solely the personal responsibility of the believer..." (p. 50).

Daar is met ander woorde 'n publieke wêreld waar die wetenskaplike "feite" en "wette" as koning heers, en 'n private wêreld waarvoor geen voorskrifte en norme geldig is nie. Vir hom is die sentrale gebeurtenis die feit dat daar 'n prysgawe plaasgevind het van die teologie (p. 34), die norm, die bestemming. En dit is nie alleen grondig nie-Christelik nie, maar niks minder as ateïsme! Daarom sê hy (p. 65):

"The most obvious fact that distinguishes our culture from all that have preceded it is that it is — in its public philosophy — atheist."

Om voort te gaan met die eerste aanhaling (op p. 20);

"... and its paganism, having been born out of a rejection of Christianity, is far more resistant to the gospel than the pre-Christian paganism with which cross-cultural missions have been familiar. Here, surely, is the most challenging missionary frontier of our time."

Voeg daarby dat hierdie kultuur soos 'n vloedgolf oor die hele wêreld spoel — watter land is nie al in 'n mindere of meerdere mate hierdeur beïnvloed nie? — dan verstaan ons Newbigin se standpunt dat die nadenke oor die wyse waarop hierdie magtige kultuur weer met die evangelie gekonfronteer kan word, en die daadwerklike aanpak daarvan, dalk die boonste plek op die sendingagenda verdien. In 'n ander artikel het hy die saak só gestel: "Can the West be converted?"

Vir ons in Suid-Afrika is hierdie boek van die uiterste belang. Dit is 'n tydige waarskuwing vir ons. Ook ons beweeg onnadenkend baie gemaklik op dieselfde pad van 'n verwydering tussen die openbare en private lewens. Die kerk, die belydenis, die geloof is 'n persoonlike saak wat al minder met die politieke, ekonomiese en sosiale lewe te doen het. In watter mate het ons al in hierdie sin "heidens" geword?

Newbigin pas sy tese agtereenvolgens toe in 'n gesprek met die wetenskap en met die politiek. In die laaste hoofstuk kyk hy na die uitdagings wat dit vir die kerk meebring. Hier staan allerlei behartigenswaardige dinge. Terwyl hy onverbiddelek van die kerk eis om meer te wees as

"a place in the private sector where they can enjoy an inward religious security but are not required to challenge the ideology that rules the public life of nations" (p. 124),

waarsku hy teen enige poging om weer te probeer terugkeer na 'n soort *corpus Christianum* in die vorm van 'n politieke orde wat die stempel kry van "koninkryk van God".

In sewe punte gee hy 'n aanduiding van die rigting waarin hy die praktiese vraag na die kerk se roeping sou wou beantwoord. Dalk is dit die moeite werd om hierdie punte net aan te stip: 1. Die kerk sal weer aandag moet gee aan sy leer oor die eskatologie. 2. 'n Ware christelike leer van vryheid moet ontwikkel word. 3. Die teologie sal bewustelik uit die hande van die teoloog na die nie-professionele gelowiges deurgegee moet word. 4. Denomiasionalisme sal deeglik onder die loep geneem moet word. 5. Die belang van interkulturele skakeling vir die soeke na waarheid kan nie oorbeklemtoon word nie. 6. Wat nodig is, is die moed om vas te hou aan en voort te gaan om te verkondig 'n geloof wat nie op wetenskaplike gronde as waar "bewys" kan word nie. 7. Die koestering van die aanbiddingsgemeenskap waarvan hierdie moed die spontane uitvloeisel is, bly 'n hoë prioriteit.

Sonder dat hy die probleem enigsins aanspreek, het Newbigin hier oortuigend aangetoon hoe gedateer ons tradisionele onderskeiding tussen *sending* en *evangelisasie* werklik is. Selfs die kultuur wat ons so maklik as "christelik" sou wou beskryf, het dalk diepgaande

heidense elemente!

Hierdie boek is in alle opsigte die moeite werd om te bestudeer.

J J Kritzinger

Don S. Browning, *Religious thought and the modern psychologies*, A critical conversation in the theology of culture, Fortress Press, Philadelphia 1987, 268 pp. Prys onbekend.

Die Amerikaanse literatuur oor die pastorale sorg het baie jare lank hoofsaaklik op die praktyk van die pastorale beraad gekonsentreer. Nuttige boeke het verskyn, waarin riglyne verskaf is omtrent hoe dit gedoen behoort te word. Daarby is gewoonlik swaar geleun op die insigte van die sielkunde omdat die teologiese onderbou in baie gevalle maar skraal was. Gelukkig het in hierdie stand van sake die afgelope paar jaar 'n verandering begin intree, veral as gevolg van die werk van 'n aantal teoloë wat meer erns begin maak het met prinsipiële aspekte. Een van die toonaangewende figure in hierdie verband is Donald S. Browning, verbonde aan die teologiese fakulteit van Chicago.

Sy jongste boek is besonder aktueel. Hy bespreek daarin 'n aantal van die belangrikste kontemporêre psigoterapeutiese psigologieë met die oog daarop om die etiese en metafisiese uitgangspunte waarvan elk vertrek te ontdek en te beoordeel. Die sielkundiges wat aan die orde kom, is die volgende: Freud, die humanistiese psigoloë Rogers, Maslow en Perls, die behavioris Skinner, Jung, Erikson en Kohut.

Hoewel die invloedryke skrywers wie se werk bespreek word dit dikwels nie self besef of wil toegee nie, gaan elkeen van hulle onvermydelik van 'n bepaalde mens- en wêreldbeskouing uit, wat in hulle denke funksioneer en hulle in 'n bepaalde rigting lei. Hierdie uitgangspunte kom dikwels aan die lig in wat die skrywer "deep metaphors" noem, d.w.s. beelde waarvan die skrywers gebruik maak om hulle gedagtes te verduidelik. Op grond daarvan onderskei hy dan 'n aantal lyne, wat hy die kulture van moderne psigologie noem. Die volgende kulture word bespreek:

* Die kultuur van isolement ("the culture of detachment") by Freud, wat basies 'n pessimistiese siening van die mens is. Die mens word hierin gesien as ten diepste 'n vyandige wese wat selfgesentreerd leef en min liefde vir sy medemens het.

* Die kultuur van vreugde ("the culture of joy") by die humanistiese psigologieë en by Jung. Hier word die wêreld as basies harmonies van aard gesien. Al wat nodig is om die lewe sonder wrywing of botsing tussen mense te laat verloop, is dat elkeen aan sy eie natuur, wat basies goed is, getrou moet bly.

* Die kultuur van beheer ("the culture of control") word aangetref by die behaviorisme. Dit gaan uit van 'n mensbeskouing waarin die mens gesien word as 'n wese wat hoofsaaklik of uitsluitlik beheer word en beheer kan word deur sy omgewing.

* Die kultuur van sorg ("the culture of care"), soos verteenwoordig deur Erikson en Kohut, vertoon 'n beter begrip van die spanning wat inherent is aan ons mens-wees en gee 'n plek aan sowel selfliefde as selftransenderende liefde vir ander.

Naas die beskrywing van hierdie standpunte, word hulle ook teologies beoordeel. Dit blyk dan dat by elk van hierdie kulture sowel punte van ooreenstemming as punte van verskil met die Christelike boodskap aangetref word. Die skrywer is filosofies goed toegerus om hierdie grondliggende standpunte nie net te herken nie, maar ook te beoordeel. Uiteindelik bly hy egter teoloog wat die Bybelse wêreld- en mensbeskouing teenoor die verskillende alternatiewe stel.

'n Boek soos hierdie is van belang omdat verskillende psigoterapeutiese benaderings in ons tyd 'n groter invloed het as wat dikwels besef word. Hulle word meermale deur Christensielkundiges, maar ook deur pastors, kritiekloos aangehang en gebruik sonder 'n duidelike besef van die feit dat sommige van die standpunte wat daarin funksioneer on-

moontlik met die evangelie gerym kan word. Aan die ander kant is dit egter ook waar dat in al hierdie benaderings sekere elemente te vinde is wat wel vir ons aanvaarbaar is en wat met vrug gebruik kan word. Hierdie elemente is dikwels geleë waar ons hulle nie verwag nie. Vir die teoloog wat belangstel in sielkunde is hierdie werk 'n belangrike bron.

A J Smuts

Verskeie outeurs, *Venster op die vrou* (IRS F3 no 31), Potchefstroom 1987, 258 pp. Prys R12,00.

By geleentheid van die herdenking van sy vyf-en-twintigste bestaansjaar het die Instituut vir Reformatoriese Studie hierdie werk as feespublikasie die lig laat sien. Dit vorm deel van 'n reeks publikasies wat almal die woorde "Venster op..." as deel van die titel het en wat verskillende sake in verband met die huwelik, gesinslewe en verwante temas in die lig van die Skrif wil behandel. In "Venster op die vrou" word verskillende aspekte van die posisie van die vrou deur 'n hele aantal skrywers (van albei geslagte) behandel.

Ons leef in 'n tyd waarin seksisme as een van die -ismes waarmee teen mense gediskrimineer word, in toenemende mate raakgesien en bestry word. Die feministiese beweging het hierdie stryd vir vroueregte op die spits gedryf en deur hulle militante optrede daaraan 'n slegte naam gegee. In die teologie vind ons die feministiese teologie (of "tealogie") wat 'n onderdeel van die bevrydingsteologie of kontekstuele teologie vorm. In hierdie boek word hiervan kennis geneem en word 'n groot verskeidenheid vrae in verband met die posisie van die vrou in die lig van die Skrif op 'n deurdagte wyse beantwoord.

Die grondgedagte wat soos 'n goue draad deur al die bydraes loop, is dat die vrou 'n volwaardige mens is wat haar plek in die lewe naas die man moet inneem. In die verlede is daar veel teen die vrou gediskrimineer, o.a. deur haar te omskryf slegs in terme van haar rol as vrou en moeder. Die diskriminasie teen die vroulike geslag word deur 'n oorsig van die geskiedenis van die vroegste tye af, deur die Middeleeue en daarna tot vandag toe bevestig. Hierdie diskriminasie teen die vrou is egter nog lank nie iets van die verlede nie — nie in ons kultuur nie en nog minder in ander kulture. So word die posisie van die swart vrou in die Suid-Afrikaanse samelewing bespreek as een waarin sy die slagoffer is van drie-dubbele diskriminasie: seksisme, rassisme en klassediskriminasie.

In teenstelling hiermee word die Bybelse boodskap omtrent die posisie van die vrou in sowel die Ou as die Nuwe Testament duidelik uitgespel. Dit bevat 'n aantal verrassende elemente, wat in die verlede as gevolg van die bril van vooroordeel waarmee die Bybel gelees is dikwels nie raakgesien is nie.

Die tema wat in hierdie boek behandel word, maak daarvan 'n tydig en aktuele werk wat met vrug gelees kan word nie slegs deur vroue nie, maar ook deur die manlike geslag. Daarom is die raadgeewing aan die einde van die inleidende hoofstuk ter sake: "Lees dit verkieslik onder vier oë!"

A J Smuts

W E Hulme, M L Brekke, W C Behrens, *Pastors in ministry*, Augsburg Publ. House, Minneapolis 1985, 190 pp. Prys nie vermeld.

Hierdie boek handel oor die werklike posisie van die bediening van predikante in die groot Lutherse Kerke in die VSA. Om dit te kan vasstel is 'n deeglike vraelys gebruik wat wetenskaplik en verteenwoordigend opgestel en verwerk is. In hierdie ondersoek gaan dit om 'n deskriptiewe benadering en word die veroorsakende analise nie gebruik nie.

Die ondersoek gaan veral oor sewe groot aspekte van die lewe en bediening van

predikante:

1. Die verkryging van bevoegdheid en satisfaksie in die funksies van die predikant.
2. Die verdieping van die geestelike devosionele lewe.
3. Die ontwikkeling van die potensiaal van die huwelike van predikante.
4. Leer om te leef met beperkings.
5. Die oorwinning van 'n rol van verset teen die gemeente.
6. Gebruik die geleentheid van vriendskap, terugtrekking en gemeenskaplike ondersteuning.
7. Konklusie vir 'n gesonde gemeentebediening.

Uit die ondersoek blyk ten opsigte van hoofstuk 1: daar is sekere funksies waarvan predikante meer hou as ander. Dié waarvan hulle hou is waarvoor hulle beter bekwaam is en waarvoor hulle meer beheer het. Dit wys leemtes in die opleiding uit.

Hoofstuk twee was vir my die beste. Hier het geblyk dat die grootste meerderheid predikante ontevrede is met hulle geestelike/devosionele lewe. Daar is 'n verband tussen die geestelike lewe en die effektiewe arbeid en werkstevredenheid — positief en negatief. Die weg word aangewys hoe daar te midde van 'n besige lewe tyd gemaak moet word vir die geestelike omgang met God.

By elke hoofstuk word eers 'n oorsig gegee uit die ondersoek en dan word afleidings daaruit gemaak. Die gegewens word in perspektief geplaas en weë ter verbetering word aangegee.

Aan die einde van die boek word 'n paar aanhangsels bygevoeg.

Hoewel hierdie ondersoek die lewe en werk van die predikante van 'n ander kerk en 'n ander land raak, kan dit vir die grootste deel ook op ons predikante toegepas word. Daarom is dit ook vir ons van belang. Dit laat nie net die lig val op die probleme nie, maar werk ook mee aan die oplossing daarvan.

A C Barnard

Roy Pointer, *How do churches grow?*, Marshall Morgan & Scott, Hants 1984, 206 pp. Prys £5.95.

Dit is verblydend dat vandag, waar soveel klagtes is oor die kragteloosheid en doodsheid van die kerk, daar kort-kort 'n boek verskyn oor evangelisasie, gemeentegroei en gemeentebou.

Hierdie boek wil die teorie en praktyk van kerkgroei bekendstel aan en help implementeer in die Britse kerke. Die hele basis en werkwysse van die *Church Growth Movement* word bekend gestel. Dit gaan oor die praktiese dimensies van sending en evangelisasie, en die toepassing daarvan.

Die boek bestaan uit ses hoofstukke en dan verskeie aanhangsels. In die eerste hoofstuk: "Waarom kerkgroei?", word gewys op die wêreldposisie van die Christendom teenoor die nie-Christene en dat hoewel daar 'n groei in Afrika en Asië is, daar 'n agteruitgang is in die Europese kerke.

Hoofstuk 2 handel oor: "Wat is so besonders aan kerkgroei?" Hierin kom uit dat die skrywer kerkgroei sien as 'n ander naam vir evangelisasie ("evangelism") en sending ("mission"). Die skrywer wys onder andere op die vier dimensies van groei.

Hoofstuk drie is vir my die belangrikste hoofstuk. Hierin kom aan die orde: "Die tekens van groei". 'n Tiental belangrike kenmerke van kerkgroei word aangegee en uitvoerig behandel. Vir ons is dit ook belangrik. Dit raak die wesenlike lewensbronne vir die kerk wat weer herontdek moet word.

In hoofstukke vier en vyf word positief te werk gegaan om riglyne te gee vir die praktiese groei van die kerk en hoe hierdie groei georganiseer behoort te word. Ook hier

word op die wesentlike Bybelse dimensies gewys. Die klem val op die vernuwing van die bestaande en erkende groot werksaamhede van die kerk, soos prediking, die erediens, getuienis, diens, koinonia.

In die laaste hoofstuk kom die beplanning van kerkgroei ter sprake. Die verskillende stappe wat geneem kan word, word bespreek.

Hoewel mens nie met alles hoof saam te stem nie, word hier soveel teoretiese en praktiese boumateriaal gebied, dat enige leser wat by die kerk betrokke is, daardeur verryk sal word. Daar word met groot erns gelet op: die gebed, die gesag van die Bybel en die werking van die Heilige Gees. Daarby word besondere aandag gegee aan die kerk as gemeenskap en aan die enkeling as lid daarvan. Daar is 'n soeke om in die kerk te kom tot 'n werklike vernuwing van die kerk in elke faset van sy lewe en werk.

A C Barnard